

ก 1786

เดลินิวส์

ฉบับที่ 15,776 วันอังคารที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2535

DAILYNEWS

พะยูน...เพื่อนเก่าที่เราเกือบลืม

พิธีขจัดสมถั่ว

ห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์บริการ

ก่อนที่จะมาพูดเกี่ยวกับเรื่องของพะยูนว่ามีความเป็นมาอย่างไร? ชีวิตความเป็นอยู่เป็นอย่างไร? และทำไมถึงใกล้สูญพันธุ์ จนถึงขั้นต้องช่วยกันอนุรักษ์ พร้อมทั้งมีการเรียกร้องจากหลายต่อหลายฝ่ายให้เข้ามาให้ความสนใจเพื่อการปกป้องรักษาและหาหนทางแก้ไขกัน

ก็ต้องขอขอบพระคุณ คุณพรเทพ พรประภา ในฐานะผู้อำนวยการโครงการ THINK EARTH ที่ได้กรุณาอนุญาตให้นำข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องของพะยูนที่ได้มีการบันทึกไว้ในหนังสือครบรอบ 2 ปีของโครงการ ซึ่งได้มีการค้นคว้าและเรียบเรียงอย่างละเอียดถี่ถ้วนมาเผยแพร่เพื่อความเข้าใจของคนในชาติคือปัญหาของพะยูนที่กำลังจะสูญพันธุ์มา ณ โอกาสนี้ด้วย

พะยูนคืออะไร ?

พะยูนคือ สัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนมเช่นเดียวกับมนุษย์ชนิดหนึ่ง แต่ได้ลงไปอาศัยอยู่ในน้ำและพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปร่างภายนอกของตัวเองออกไปเพื่อให้เหมาะสมต่อการดำรงชีพอยู่ในน้ำ เช่น มีรูปร่างที่กลมยาวลู่น้ำ ขาหน้าเปลี่ยนรูปจากนิ้วกลายเป็นใบพายเพื่อช่วยในการบังคับทิศทาง ขาหลังหายไปคงเหลือแต่หางขนาดใหญ่ที่แผ่ออกเป็นแผ่นแบนเพื่อโบกน้ำให้ตัวเคลื่อนที่ไปข้างหน้าได้อย่างรวดเร็ว ผิวหนังเรียบปกคลุมด้วยขนเพียงน้อยนิดเพื่อมิให้เกิดการค้ำน้ำ ถึงแม้ว่าพะยูนจะอาศัยอยู่ในน้ำแต่ก็ไม่สามารถที่จะดำน้ำได้นานนัก จะต้องหายใจที่บริเวณผิวน้ำ โดยที่รูจมูกจะมีลิ้นทำหน้าที่เปิดออกที่ผิวน้ำเพื่อหายใจ และปิดลงก่อนที่ดำลงสู่น้ำ

พะยูนเป็นชื่อเรียกกลาง ๆ ในภาษาไทย ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นก็ยังมีชื่อที่เรียกต่างกันไป เช่น ปลาหมู หมูน้ำเงือก ในจังหวัดทางภาคใต้ของไทยเราจะเรียกพะยูนว่า "ดูหยง" ซึ่งเป็นคำมาจากภาษามลายูที่แปลว่า "เงือก"

สัตว์ที่มีรูปร่างคล้ายคลึงกับพะยูนของไทยเราที่อาจจะสามารถเรียกว่าเป็นพะยูนได้เหมือนกันก็มีอยู่อีก 4 ชนิด 3 ชนิดแรกที่เห็นได้ชัดว่า มีความแตกต่างจากพะยูนเราก็คือ มีผิวหนังที่หยาบขรุขระมากกว่า มีเล็บที่ครีบน้ำ และมีส่วนที่แบนกลมมด ชนิดนี้ส่วนมากจะอาศัยอยู่บริเวณทิศตะวันออกของคอนกลางทวีปอเมริกา และชายฝั่งตะวันตกของทวีปแอฟริกา อีกชนิดหนึ่งที่มีความละม้ายคล้ายกับพะยูนบ้านเรามากก็จะอาศัยอยู่ในย่านทะเลแบริง ซึ่งถูกค้นพบครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2284 แต่เพียง 27 ปีหลังจากนั้นก็ถูกมนุษย์ไล่ล่าจนหมดพันธุ์ไปแล้วในทุกวันนี้

ว่ากันว่าเกี่ยวกับเรื่องพะยูนนี้ เดิมทีบรรพบุรุษได้เคยอาศัยอยู่บนแผ่นดิน แต่เมื่อประมาณ 50 ล้านปีก่อน พะยูนเริ่มลงมาอาศัยอยู่ในน้ำ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการดำรงชีพในน้ำจนสามารถกระจายพันธุ์ออกไปได้ทั่วโลก พะยูนอาศัยอยู่บนชายฝั่งน้ำตื้นตั้งแต่บริเวณชายฝั่ง

ตะวันออกของทวีปแอฟริกา ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หมู่เกาะ ไมโครนีเซีย มีลानीเซีย และทางตอนเหนือของทวีปออสเตรเลีย

ถึงแม้ว่าการอยู่อาศัยจะมีลักษณะกระจายกันไปก็ตาม

“รูปร่างภายนอกส่วนของใบหน้าและขาหน้าที่ได้วิวัฒนาการเปลี่ยนรูปจากนี้ กออยู่เป็นใบพืชเพื่อช่วยในการบังกันทิศทางขณะอยู่ใต้น้ำของพะยูน” (ภาพจากหนังสือครบรอบ 2 ปี โครงการ THINK EARTH)

แต่พะยูนก็มีจำนวนน้อยลงไปทุกทีจนเกือบสูญพันธุ์ และในประเทศไทยเราเองซึ่งเคยมีพะยูนอาศัยอยู่ทั่วไปบริเวณชายฝั่งทางด้านอ่าวไทยมาเป็นเวลานานจนได้มีบางคนนำเอาชื่อพะยูนมาตั้งเป็นชื่อนามสกุลก็มี แต่ทุกวันนี้พะยูนของไทยเราก็กาลังจะกลายเป็นตำนานที่มีการเล่าขานสู่กันฟังเพียงอย่างเดียวเสียแล้ว ซึ่งอันนี้ก็จริงต้องยอมรับว่าจริง เพราะทุกวันนี้มีน้อยคนนักที่จะสามารถได้มีโอกาสพบตัวจริงของพะยูน โดยเฉพาะขณะที่พะยูนมีโอกาสได้ดำรงชีพอยู่อย่างอิสระในถิ่นอาศัยชายฝั่ง

อุปนิสัยของพะยูน

โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วย่อมที่จะต้องการอยู่ร่วมกันเป็นแบบสังคมเพื่อการที่จะได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบบใดก็แบบนั้น พะยูนก็ชอบอยู่อาศัยกันเป็นฝูง ๆ ซึ่งบางฝูงก็มีมากถึง 100 ตัวขึ้นไป แต่ทุกวันนี้ประชากรของพะยูนนั้นลดลงมาก แม้ฝูงที่ว่ามีขนาดใหญ่ที่สุดเท่าที่ทราบ

กันขณะนีที่จังหวัดตรัง ก็มีจำนวนสูงสุดไม่เกิน 60 ตัวเพียงเท่านั้น

เมื่อน้ำขึ้นพะยูนจะเข้าสู่แนวหญ้าทะเลเพื่อกินหญ้าทะเลเป็นอาหาร พะยูนจะกินหญ้าทะเลเกือบทุกชนิดที่พบในประเทศไทย ส่วนใหญ่ก็จะชอบประเภทที่มีใบอ่อนนุ่ม เช่น หญ้าใบมะขามเป็นพิเศษ พะยูนจะใช้ครีบน้ำค้างเท้าเดินไปตามแนวหญ้าใต้ทะเล ริมฝีปากขนาดใหญ่ที่สามารถเคลื่อนไหวได้ดีเป็นพิเศษจะทำหน้าที่ไถไปตามแนวหญ้าเพื่อขุดลงไปถึงลำต้นที่ซ่อนอยู่ใต้พื้นดินปนทรายมากินเป็นอาหาร

แต่ถ้าหากว่าเป็นหญ้าที่มีขนาดใหญ่และขาวละก็ พะยูนจะกินเพียงเฉพาะใบที่โผล่ขึ้นมาเหนือผิวน้ำเพียงเท่านั้น นอกจากนี้ก็มีบ้างเช่นกันในบางโอกาสที่พะยูนจะกินสัตว์เล็กประเภทกุ้งและปูเป็นอาหาร ตลอดจนสัตว์เล็กที่ไม่มีกระดูกสันหลังที่ติดไปกับใบหญ้า

ในวันหนึ่ง ๆ พะยูนจะใช้เวลาในการกินหญ้าทะเลขณะที่น้ำขึ้นประมาณ 2 ชั่วโมง แล้วจะกลับลงสู่อ่างน้ำที่ลึกกว่าเมื่อน้ำเริ่มลง และในบางครั้งพะยูนก็อาจจะเพลิดเพลินกับการกินหญ้าจนน้ำลงจึงเป็นเหตุให้ต้องติดอยู่กับแนวหญ้าของทะเล ซึ่งเมื่อก่อนหน้านี้หากพะยูนตัวใดต้องเจอกับเหตุการณ์เช่นนี้ นั่นก็หมายถึงว่า เป็นโอกาสอันโอชะหวานแหววของมนุษย์ที่ผ่านมาพบเข้า ส่วนพะยูนก็จะต้องตระการกำครั้งสำคัญที่สุดของชีวิต เพราะจะถูกฆ่าอย่างทารุณ

นี่คือสาเหตุหนึ่งที่ค่อนข้างจะสำคัญที่ทำให้พะยูนต้องเกิดการสูญพันธุ์ขึ้นมา จนต้องหันมารณรงค์เพื่อการอนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติของชาติกันต่อไป

สำหรับในเรื่องของชีวิตและความเป็นอยู่ ตลอดจนว่าทำไมพะยูนจึงต้องกินหญ้าทะเลเป็นอาหาร และหญ้าทะเลมีส่วนช่วยทะเลอย่างไร

หญ้าคืออาหารหลักชนิดเดียวของพะยูนและจากที่พะยูนกินหญ้าก็จะทำให้หญ้านั้นเจริญเติบโต ซึ่งหมายถึงทะเลประโชชน์ทางนิเวศวิทยาที่สมบูรณ์ซึ่งสงวนฝั่งละท้องทะเล

ชีวิตครอบครัวของพะยูน

ในฝูงพะยูนอาจมีตัวผู้ตัวเมียและลูกพะยูนอยู่รวมกันเมื่อถึงช่วงของการผสมพันธุ์ พะยูนตัวผู้และตัวเมีย ที่พร้อมแล้วและมีอายุประมาณ 9 ปี จะจับคู่ผสมพันธุ์กัน แม่พะยูนจะอุ้มท้องนานกว่ามนุษย์คือ 13 เดือน

แล้วจะให้ลูกน้อยที่มีขนาดยาวประมาณ 1 เมตรเพียงครั้งละ 1 ตัว ลูกพะยูนที่เกิดใหม่จะดูด

น้ำนมจากเต้านมที่อยู่บริเวณฐานของกรีบหน้า และจะเริ่มรู้จักการกินหญ้าเสริมเมื่ออายุประมาณ 3 สัปดาห์ กว่าลูกพะยูนจะหย่านมนั้นก็ต้องกินเวลากว่า 18 เดือนชีวิตที่ยาวนานของพะยูนนี้จะมีประมาณเท่ากับคนเราคือ 70 ปี

ตลอดเวลาที่ผ่านมาพะยูนได้รับความสะดวกและห่วงใยจากหลายต่อหลายฝ่าย ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าปี พ.ศ. 2503 ได้ประกาศให้พะยูนเป็นสัตว์คุ้มครองประเภทที่ 2

ในประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ปี พ.ศ. 2504 ได้มีการประกาศห้ามจับและคุ้มครองพะยูน และในทุกวันนี้ก็ได้รับการประกาศให้เป็น 1 ใน 15 ชนิดของสัตว์ป่าสงวน ซึ่งถือว่าเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญและใกล้สูญพันธุ์ของประเทศไทย

ความสำคัญต่อระบบนิเวศ

เป็นที่ยอมรับกันอย่างแน่นอนว่า พะยูนเป็นผู้ที่ช่วยให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของท้อง

ทะเล โดยที่พะยูนจะกินหญ้าทะเลซึ่งทำหน้าที่สังเคราะห์แสงและสังเคราะห์สารอินทรีย์ จากสารอินทรีย์ต่าง ๆ ที่สัตว์ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

และหญ้าที่ถูกกินเข้าไปแล้ว ส่วนที่เหลือก็จะเกิดการสร้างทดแทนขึ้นมาอย่างรวดเร็ว โดยธรรมชาติของเสียที่พะยูนปล่อยออกมา ก็จะกลายเป็นปุ๋ยที่มีคุณค่าเป็นอาหารแก่สัตว์น้ำขนาดเล็กอีก อันจะเป็นผลให้สัตว์ชนิดเล็ก ๆ ต่าง ๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สัตว์ที่ใหญ่กว่าก็จะใช้เป็นอาหารในการเจริญเติบโต แล้วก็กลายมาเป็นอาหารของมนุษย์ในที่สุด

หญ้าทะเลอาหารอย่างเดียวของพะยูน

ในท้องทะเลอันกว้างใหญ่ไพศาลที่เต็มไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิดนั้น ทุกชนิดก็ต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแทบทั้งสิ้น สัตว์แต่ละชนิดจะกินสัตว์ด้วยกันหรือสารอินทรีย์เป็นอาหาร จะไม่มีสัตว์ชนิดใดที่สามารถสร้างอาหารได้ด้วยตัวของมันเอง

5 หญ้าทะเลเป็นพืชดอกที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้น้ำได้ดี ตรงบริเวณชายฝั่งที่มีการผันแปรของความเค็ม อุณหภูมิได้เป็นอย่างดี ดันหญ้าที่สามารถเจริญเติบโตได้เป็นอย่างดีในสถานที่แห่งนี้ก็มีอยู่ด้วยกันประมาณ 11 ชนิด ซึ่งในประเทศไทยนั้นก็มียู่บางชนิดที่เป็นรูปเส้นกลมคล้าย ๆ กับใบสนทะเล บางชนิดเรียวยาวเหมือนใบหญ้าคา บางชนิดก็เป็นแบบรูปเส้นหรือใบกลมคล้ายใบมะขามก็มี

ในส่วนลำต้นของหญ้าทะเล นั้นมีความแข็งแรงสามารถซ่อนไข ไปตามใต้พื้นที่เป็นดินทราย และพร้อมที่จะแตกกิ่งก้านสาขาออกไป ในส่วนของรากนั้นก็มีความสำคัญ ภาพออย่างมากในการเกาะยึดติดอยู่กับพื้นได้เป็นอย่างดี

๕.2 ประโยชน์ของหญ้าทะเล นอกจากจะเป็นอาหารหลักเพียง ชนิดเดียวของพะยูนแล้ว ก็ยังมี ประโยชน์อีกหลายประการด้วยกัน คือในส่วนของลำต้นและราก ซึ่งสานกันอย่างหนาเหนียวแน่น เปรียบเสมือนดาข่ายที่ช่วยยึดผิว หน้าดินไม่ให้ถูกน้ำพัดไป ป้องกัน การทำลายของชายฝั่งได้

หญ้าทะเลเมื่อสังเคราะห์จะ ให้ออกซิเจนจำนวนมาก ซึ่งก็ หมายความว่า นี่ก็มีความจำเป็น กับสัตว์น้ำทุกชนิดที่อาศัยการใช้ ชีวิตอยู่ในน้ำที่คนเรานำเอามาเป็น อาหารกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน

ใบและต้นของหญ้าเป็นที่ อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ขนาดเล็ก ซึ่งก็เป็นอาหารนาชนิด ของสัตว์ใหญ่อีกเช่นกัน

ในส่วนต่าง ๆ ของหญ้า

ชีวิตให้เป็นไปตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงโดย ธรรมชาติได้ ก็ปล่อยให้มันหมดไปเสียเลยจะ ได้ไม่

ทะเลนี้เมื่อถึงคราวที่ต้องตายขึ้นมา ก็ย่อยสลายกลาย ไปเป็นสารอาหารที่มีความจำเป็นต่อระบบนิเวศ ทะเลเป็นอย่างมาก

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าพะยูนนั้นมีความ สัมพันธ์ในการใช้ชีวิตและการขยายพันธุ์เจริญเติบโต ของหญ้าทะเลอย่างไร ? ก็ย่อมที่จะเป็นเครื่องที่ สามารถชี้ชัดออกมาได้แล้วว่า พะยูนนั้นมีความ สำคัญต่อระบบนิเวศวิทยาอย่างไร ? เช่นกัน

แหละนั่นคือความสำคัญที่จะต้องมีการอนุรักษ์ พะยูนกันเอาไว้ให้คงคู่ทะเลไทยต่อไป หรือบาง ท่านอาจจะมีความว่าทำไมเราจะต้อง ไปอนุรักษ์ใน เมื่อเขาไม่สามารถที่จะปรับสภาพความเป็นอยู่ของ ต้องยุ่งยากเอาเวลาเหล่านั้น ไปทำอย่างอื่นเสียจะ ดี ภาว.

มันก็จะเป็นการเห็นแก่ตัวกันเกินไป เพราะถ้าหาก สัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้ทั่วโลกมีความสามารถที่จะสื่อสารกับ มนุษย์เราได้เราก็คงจะต้องสะอึกสิ้นจุกปากไม่สามารถที่จะ ให้คำตอบอย่างเป็นธรรมได้ หากจะต้องเจอกับคำถามจาก เขาเหล่านั้นกลับมาว่า

ทำไมต้องมีมนุษย์ ? มนุษย์มีประโยชน์ต่อสัตว์อื่น อย่งไร ? และทำไมต้องอนุรักษ์มนุษย์ไว้ด้วย?!